

کورنی ناخالص تولید Gross Domestic Product- GDP

ژباړه له زیاتونو سره

Ketabton.com

10/24/2014

ژباړه : سید حبیب

Sayed Habib

کورنی ناخالص تولید GDP – Gross Domestic Product

کورنی ناخالص تولید د ملي اقتصاد د اساسي موضوعاتو څخه دی، او په یو معین وخت (معمولا یو کال) په جریان کې د یو هیواد تولید شویو اجناسو او خدماتو نهایی ارزښت ته کورنی ناخالص تولید وایي .

په کورنی ناخالص تولید کې یوازې د نهایی اجناسو او خدماتو ارزښت شامل دي یعنې هغه اجناس او خدمات چې مستقیما په مصرف کوونکو باندې پلورل کیږي کورنی ناخالص تولیدات شمیرل کیږي .

د تولیدي اجناسو د کمپنۍ لپاره د بریښنا مصارف په کورنی ناخالص تولید کې شامل نه دي ولې که چیرته بریښنا د کورونو د رڼا کولو لپاره استفاده شي نو د بریښنا مصارف په GDP کې شامل دي . باید پوه شو چې د GDP په محاسبه کې باید د اجناسو او خدماتو د ارزښت دوهم ځلې شمیرني څخه مخنیوی وشي .

ددې موضوع د لا روښانتیا لپاره لاندینی مثال په نظر کې نیسو:

د موټرو تولیدونکي کمپنۍ د موټر ځینې پرزې د نورو کمپنیو په واسطه تولیدوي او له تولید وروسته موټر د لمړۍ کمپنۍ په واسطه جوړیږي او په نتیجه کې د همدې کمپنۍ په نوم بازار ته وړاندې کیږي اوس که چیرته موټر د هرې فرعي کمپنۍ تولیدات په GDP کې شامل کړو نو په نتیجه کې به د یو موټر ارزښت څو ځله وشمیرل شي نو په دې اساس هره پرزه چې د موټر تکمیلیدو پورې چې د اصلي کمپنۍ په واسطه اخستل کیږي د موټر د تولیدونکي کمپنۍ په نوم باید سنجش شي او د موټر نهایی ارزښت باید په GDP کې وشمیرل شي .

حقیقي کورنی ناخالص تولید Real GDP :

ددې لپاره چې د GDP اصلي مفهوم لا زیات روښانه شي نو موږ باید د GDP او د انفلاسیون نرخ په اړیکه باندې پوه شو .

که چیرته په بازار کې قیمتونه د یو کال په جریان کې د تیر کال په پرتله دوه برابره شي نو ددې سره د GDP نرخ هم دوه برابره کیږي په داسې حال کې چې عین اجناس او خدمات د تیر کال په شان تولید شوي وي، نو دا چې د قیمتونو په لوړوالی کې د انفلاسیون نرخ له منځه یوړل شي نو ددې لپاره GDP باید د قیمتونو په شاخص باندې ویشل شي تر څو حقیقي GDP په لاس راشي.

$$\text{Real GDP} = \text{GDP} / \text{Price Index}$$

Gross Domestic Product- GDP

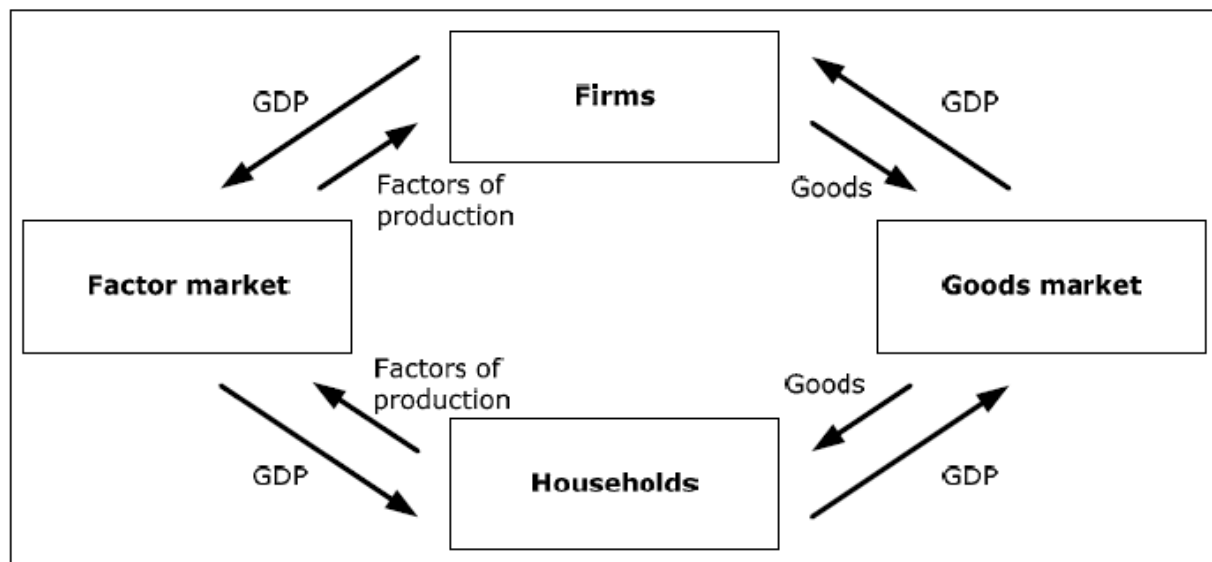
کورنی ناخالص تولید

د کورنی ناخالص تولید ترکیبی اجزای (برخی) : The components of GDP

که چیرته موږ غواړو چې ملي اقتصادي مسایل و څیړو نو لومړی باید د GDP په تعریف او اجزاو باندې په کامله ډول سره ځان پوه کړو، د کورنی ناخالص تولید د ترکیبی اجزاو او جوړښت د عاید او مصرف په ساده دایروي ماډل کې تشریح کوو :

د عاید او مصرف ساده دایروي ماډل : لکه چې مخکې مو ولوستل د یو هیواد د تولید شویو اجناسو او خدماتو نهایی ارزښت ته په یو ټاکلی وخت کې کورنی ناخالص تولید وایی.

ددې لپاره چې د GDP په جزیاتو باندې پوه شو نو لازمه ده چې لومړی عاید او مصرف دایروي ماډل و پیژنو یا په ساده ډول سره چې د یو هیواد اقتصاد ته اجناس، خدمات او پیسې څرنگه داخليږي او څرنگه بیرته په مصرف رسول کیږي چې دا ماډل له ساده ډول څخه تر پرمختللی شکل په جزیاتو سره په لاندې ډول سره تشریح کیږي :

په پورتنی ماډل کې د پیسو (عاید) په مقابل کې د اجناسو او خدماتو جریان په لاندې ډول سره تشریح کولای شو .

- تولیدي کمپنی نهایی اجناس او خدمات بازار ته د خرڅلاو په منظور وړاندې کوي.
- مصرف کوونکي له تولیدي کمپنیو او بازارونو څخه اجناس او خدمات د عرضي او تقاضا په نتیجه کې د ټاکل شوي قیمت په اساس تر لاسه کوي .
- مصرف کوونکي ددې تر څنګ چې د اجناسو د تر لاسه کولو لپاره پیسې مصرفوي همدارنګه د تولید عوامل (کار او پانګه) کمپنیو ته مهیا کوي .
- کمپنی په تر لاسه شوي عاید له بازار څخه د تولید عوامل تر لاسه کوي .

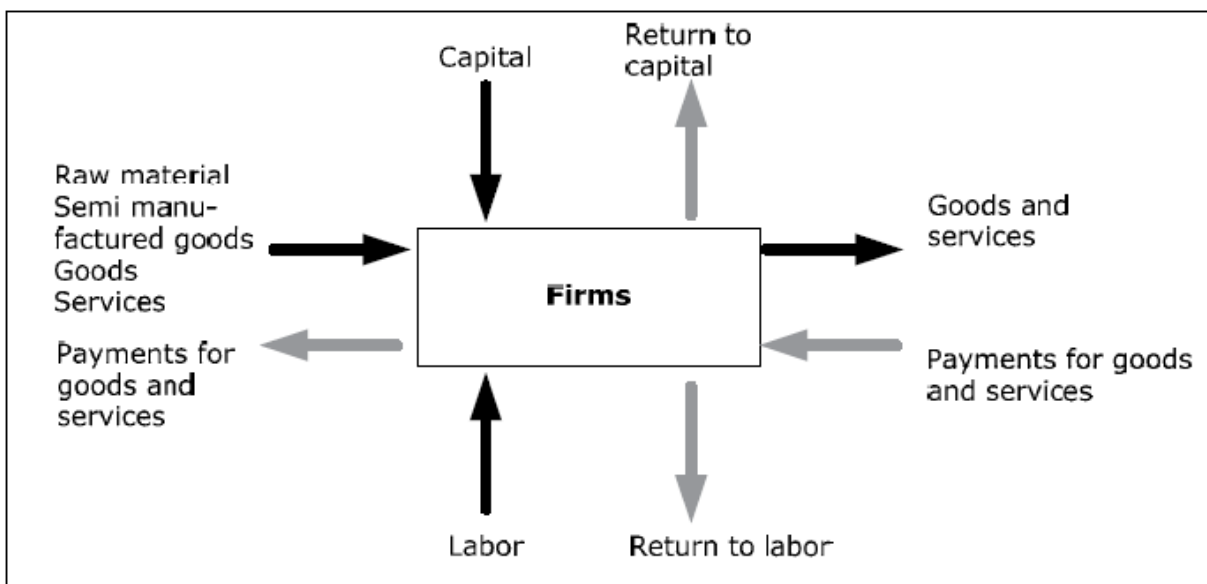
Gross Domestic Product- GDP

کورنی ناخالص تولید

د عاید او مصرف د دایروي جریان تشریحي ماډل: د ملي اقتصاد د مهمو او پیچلو ستونزو د څیړلو او د حل په منظور موږ د دایروي جریان تشریحي ماډل ته ضرورت لرو، دغه ماډل د ساده ماډل یو پرمختللی شکل دی چې په ساده دایروي جریان ماډل باندې هغه جزیات اضافه کړي چې په اقتصادي نظامونو کې ورته ډیره اړتیا پېښیږي.

ددې ماډل د تشریح لپاره لومړی د کمپنۍ څخه شروع کوو بیا دغه ماډل په دوه برخو باندې په داسې ډول سره ویشو چې په لومړۍ برخه کې په یو اقتصادي نظام د پیسو جریان او دوهمه برخه د اجناسو جریان تشریح شي.

دکمپنۍ ماډل او د اجناسو او خدماتو د ارزښت د زیاتوالي نظریه: مخکې له دې چې د دایروي جریان تشریحي ماډل و څیړو موږ باید د په دایروي جریان کې د کمپنۍ ماډل تر نظر لاندې ونیسو چې کمپنۍ له نورو بنسټونو او سره په لاندې ډول خپل فعالیت سرته رسوي.

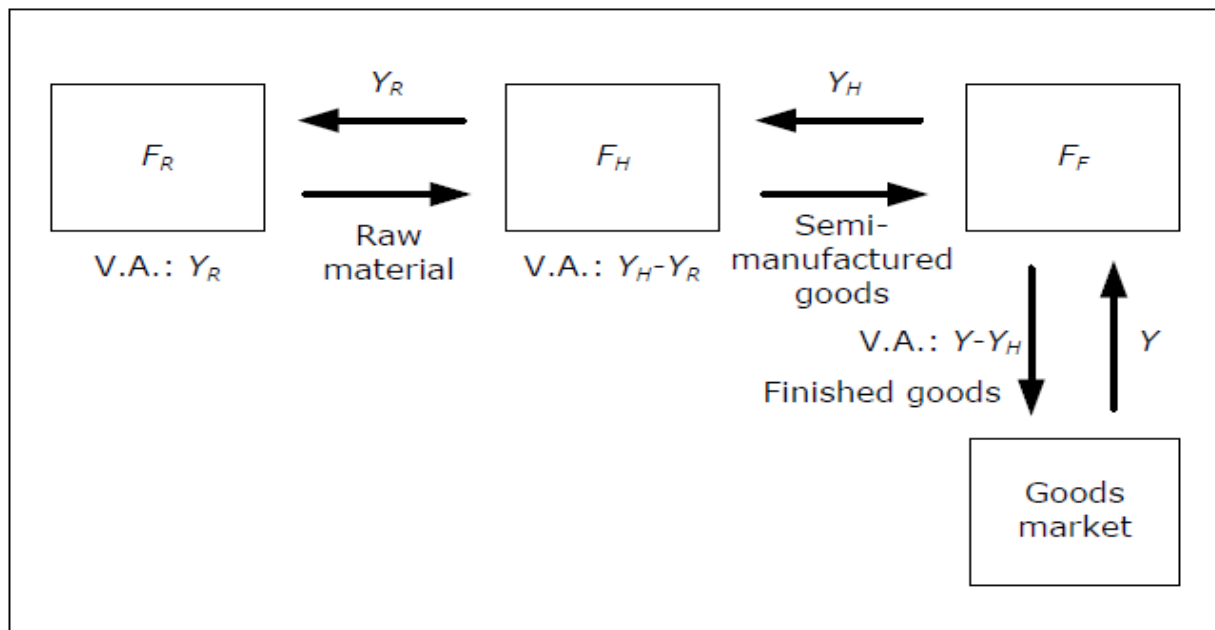
په دغه ماډل کې کمپنۍ هغه واحد دی چې د تولیداتو په ارزښت کې زیاتوالي راولي دغه تولیدات کیدای شي خام مواد، نیمه خام مواد او یا هم کارتمانه اجناس او یا هم خدمات وي. له ارزښت څخه هدف د خامو موادو څخه کار تمام اجناس جوړول دي تر څو خرڅلاو ته آماده شي.

د مثال په ډول د بازار عمده پلورونکي په ۵ افغانۍ یو قلم له کمپنۍ تر لاسه کوي او یوه افغانۍ خپله گټه ور سره یوځای کوي چې په ۶ افغانۍ سره یی په مصرف کوونکو باندې خرڅوي، په نتیجه کې ویلای شو چې بازار د قلم په ارزښت کې ۱ یوه افغانۍ زیاته کړه.

Gross Domestic Product- GDP

کورنی ناخالص تولید

عاید او مصرف په دایروي ماډل کې د کمپنۍ رول: ټولې کمپنۍ په دریو برخو باندي ویشو،
 FR هغه کمپنۍ چې خام مواد تر لاسه کوي، FH هغه کمپنۍ چې نیمه کار تمام اجناس تولیدوي
 او FF هغه کمپنۍ چې کار تمام اجناس تولیدوي او د Y حرف د GDP لپاره کاروو.

- اوس که چیرته Y_R د ټولو اجناسو مجموعي ارزښت وي چې له F_R کمپنۍ F_H کمپنۍ ته ځي، نو په نتیجه کې F_R ته د ټولو کمپنیو راغلي اضافي ارزښت له Y_R سره مساوي دی .
- همدارنګه که چیرته له F_H څخه F_H ته د ټولو اجناسو مجموعي ارزښت Y_H وي نو د F_H اضافي ارزښت مساوي له دی $Y_H - Y_R$ څخه .
- له بلې خوا FF ته ټول انتقال شوی اضافي ارزښت له $Y - Y_H$ سره مساوی دی که چیرته د کمپنیو زیات شوی ارزښت سره جمع کړو نو $Y = Y_R + (Y_H - Y_R) + (Y - Y_H)$ تر لاسه کېږي .
- په نتیجه کې که هر څومره زیاتې کمپنۍ موجودې وي د همدې فارمول په واسطه کولای شو پورتنی نتیجه تر لاسه کړو.

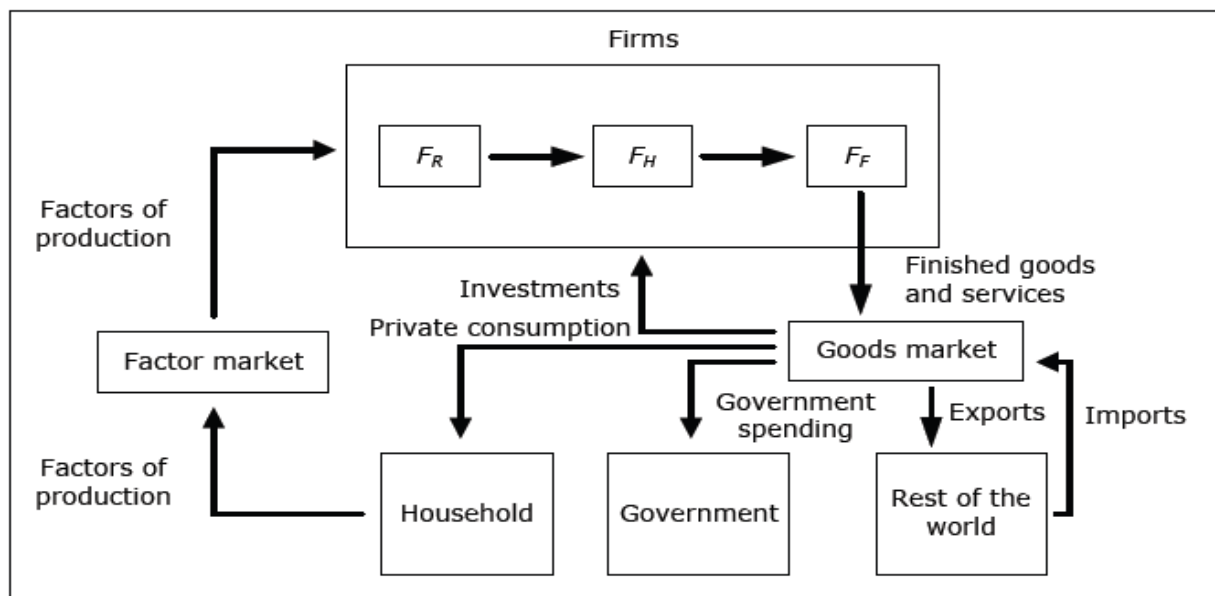
دا چې د هرې کمپنۍ زیات شوی ارزښت د همغې کمپنۍ د تولید عواملو سره مساوي دی ، نو ویلای شو چې د کمپنیو په واسطه ټول تر لاسه شوی عاید مجموع د کمپنۍ په واسطه د زیات شوي ارزښت سره برابر ده کوم چې په Y سره بنودل کېږي.

دکمپنیو په واسطه تر لاسه شوی عاید = د کمپنیو په واسطه زیات شوی ارزښت = کورنی ناخالص تولید

Gross Domestic Product- GDP

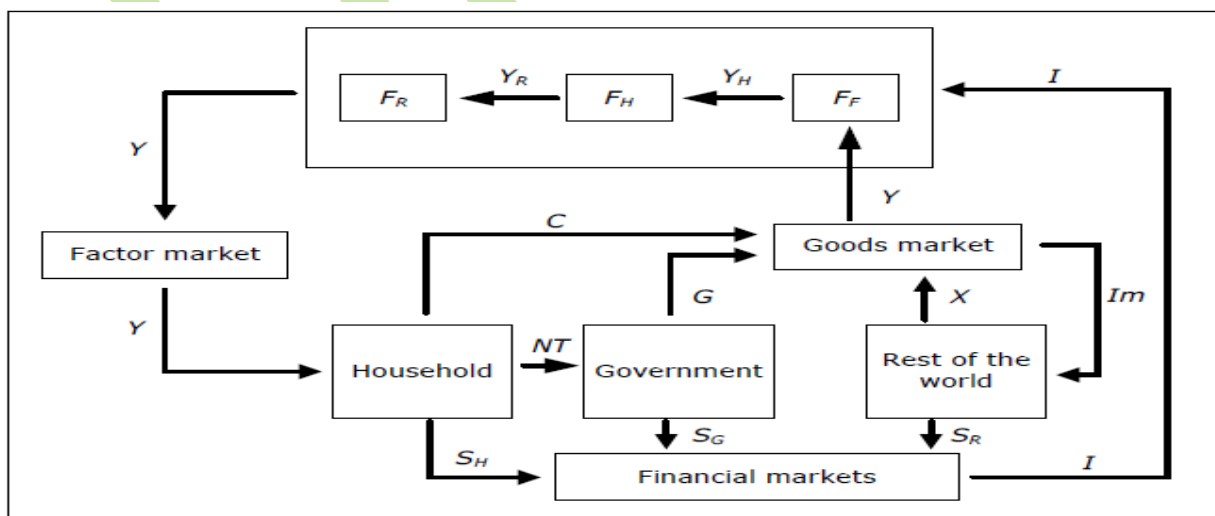
کورنی ناخالص تولید

د عاید او مصرف په دایروي ماډل کې د اجناسو دوران: لاندینی شکل د دایروي جریان ماډل پرمختللی او تشریحي شکل دی چې په اسانۍ سره کولای شو تشریح کړو چې څرنگه اجناس د اقتصادي سکتورونو تر منځ جریان لري .

- د خصوصي سکتور تر څنګ په دغه ماډل کې دولت او بهر نړۍ (بهرنۍ تجارت) هم زیات شوي دي .
- د اجناسو په بازار کې کارتمام اجناس د مصرف په اساس په څلورو برخو باندي ویشل شوي دي (د خصوصي سکتور مصارف، دولتي مصارف، صادرات او واردات) .

د عاید او مصرف په دایروي ماډل کې د پیسو دوران :

د عاید او مصرف په دایروي ماډل کې د خصوصي سکتور ونډه :

- د خصوصي سکتور په واسطه تر لاسه شوی مجموعي عاید ملي عاید دی دا چې خصوصي سکتور د تولید له عواملو په کار اچولو څخه عاید تر لاسه کوي نو په دې اساس ملي عاید له GDP سره برابر دی او چې د Y په حرف سره ښودل شوی .
- ولی باید په یاد ولرو د چې د GDP د اجزاوو په پرمختللی څیړنه کې چیرته چې استهلاك او بهرنی عاید محاسبه کېږي په هغه صورت کې د خصوصي سکتور په واسطه تر لاسه شو عاید ملي عاید نه دی .
- خصوصي سکتور دولت ته مالیات ورکوي دلته باید د مالیاتو ټول ډولونه لکه عایداتي مالیات، اضافي ارزښت مالیات، د خرڅلاو مالیات او د معاشاتو مالیات محاسبه شي.
- ددې مالیاتو یوه برخه له دولت څخه بیرته خصوصي سکتور د کار د حقوقو، د ماشومانو د حقوقو، د بیمې او یا هم د تقاعد په شکل انتقال مومي .
- خالص مالیات چې د انتقالاتو څخه وروسته پاته کېږي د NT په حروفو سره ښودل کېږي .
- ملي عاید څخه کله چې خالص مالیات تفریق شي نو مصرفي عاید او یا هم شخصي مصرفی عاید ورته ویل کېږي چې په $Y_{Disp} = Y - NT$ فورمول سره سنجول کېږي .
- د خصوصي سکتور په واسطه ټول مصارف د C په حرف سره ښودل کېږي C نباید مساوي وي د خصوصي له سپما سره ځکه $SH = Y_{Disp} - C$ (H for household) که چیرته $C > Y_{Disp}$ نو بیا $SH < 0$ چې په نتیجه کې د خصوصي سکتور د قرض اخستلو په معنی ده .

دولت، مالي مارکیتونه او نوره نړۍ د دایروي جریان په ماډل کې: د دولت ټول لگښتونه په دوه برخو باندې ویشل کېږي چې یو یې خصوصي سکتور ته انتقالات او دوهم د دولت خپل مصرف دی.

- دولتي مصارف د دولت لخوا په اجناسو او خدماتو باندې مصارف دي د پوځ یوه مامور ته معاش ورکول د دولت مصرف گڼل کېږي پداسې حال کې د هغه اعاشه او اباطه د دولت د انتقالاتو څخه عبارت دی او د دولت لگښتونه د G په واسطه ښودل کېږي .
- د دولت د مالیاتو د عاید یوه برخه بیرته خصوصي سکتور ته انتقال مومی چې دولت خالص مالیات NT سره ښودل کېږي .
- دولت خپله بودجه لري چې $G = NT$ دی نو په دې اساس ویلی شو چې د دولت سپما له $SG = NT - G$ څخه عبارت ده .

- ټول صادراتو ارزښت په X سره ښودل شوي دي او د ټولو وارداتو ارزښت Im سره ښودل شوی دی که چیرته $Im > X$ وي نو په دې صورت کې د ټولو صادراتو ارزښت د وارداتو د ارزښت په پرتله زیات دی دغه توپیر $SR = Im - X$ د نوري نړۍ سپما بلل کېږي چې یا په بله معنی موږ د نوري نړۍ قرضداره یو .
- ډیرې کمپنۍ د پانګه اچونې لپاره مالي موسسو او مارکیتونو ملاتړ ته ضرورت او له هغوی څخه پېسې په قرض اخلي چې په I سره ښودل کېږي ، چې په نتیجه کې ویلای شوی چې د پانګه اچونې اندازه د دولت د سپما، د خصوصي سکتور د سپما او نوري نړۍ د سپما په نتیجه کې منځته راځي .

$$I = SH + SG + SR$$

د کورنی ناخالص تولید د اندازه کولو طریقه :

د یو هیواد د پرمختګ او لاسته راوړنو د معلومولو لپاره لازمه ده تر څو په اقتصادي وده و پوهیږو او د اقتصاد د ودې د اندازه کولو لپاره موږ باید GDP استفاده کړو .

GDP په څلورو مختلفو طریقو سره اندازه کیدلای شي چې د هرې طریقې نتیجه برابره او یو شی ده دغه څلور میتودونه که څه هم په پورتنیو دایروي جریاناتو کې تشریح شول یو ځل بیا ور باندې یوه لنډه کتنه کوو.

د تولید په میتود د GDP پیداکول : د GDP په لومړي میتود کې د یو هیواد په اقتصاد کې د تولید شویو اجناسو او خدماتو د ارزښت اندازې په اساس تر لاسه کېږي د ټولو کمپنیو ټول نهایی تولیدات باید وشمیرل شي چې دې میتود ته د تولید په اساس د GDP د تر لاسه کولو میتود وایی .

کله چې د کمپنیو اجناس او خدماتو د شمیرلو یادونه کوو دا باید په یاد وساتل شي چې د اجناسو او خدماتو د دوباره حسابولو څخه مخنیوی وشي .

د عوایدو په اساس د GDP پیداکول: د GDP د پیداکولو دوهمه لاره د اجناسو او خدماتو له تولید څخه د تر لاسه شویو عوایدو په اساس سنجس کېږي چې ددې طریقې څخه تر لاسه ارقام او د تولید په میتود تر لاسه شوي ارقام باید عین شان وي . چې د عاید په طریقه د د تولید د عواملو د بازار څخه ټول تر لاسه شوي عاید د GDP څخه عبارت دی .

د لگښتونو په اساس د GDP پیداکول : د GDP د تعریف په نظر کې نیولو سره بله طریقه د مصارفو له مجموعې څخه د GDP پیداکول دی چې د بازار د قیمت په اساس یې صورت نیولی وي او لاندې عوامل په کې شامل دي .

د مصرف کوونکو لگښتونه : دا لگښتونه د کورنی او بی گټو ټولنو په واسطه د اجناسو او خدماتو د تر لاسه کولو له لگښتونو څخه عبارت دي چې د C په توري سره ښودل کیږي.

د دولت لگښتونه : دا لگښتونه د مرکزي او سیمه ایزو دولتي ادارو په واسطه د اجناسو او خدماتو د تر لاسه کولو لپاره لگښتونه شامل دي مگر دې لگښتونو کې انتقالات (حقوق) شامل نه دي چې د G په توري سره ښودل کیږي .

د پانګې اچونې لگښتونه : په دې لگښتونو کې د پانګې اچونې لگښتونه دي لکه تعمیر، ماشینونه او همدارنګه د خامو موادو، نیمه کاره ، او کارتمامو اجناسو ګډام . چې د I په توري سره ښودل کیږي .

د اجناسو او خدماتو صادرات چې په X توري سره ښودل کیږي

د اجناسو او خدماتو واردات چې د M توري سره ښودل کیږي چې باید له صادراتو څخه تفریق شي تر څو په داخلي تولیداتو باندې د لگښتونو اندازه معلومه شي .

$$Y(GDP) = C + G + I + X - M$$

د کمپنیو د اضافي ارزښت په طریقه : هره کمپنۍ د تولید د عوامل په کار اچولو سره د هغه عواملو په ارزښت کې زیاتوالی راولي دا چې د هرې کمپنۍ زیات شوی ارزښت د همغې کمپنۍ د تولید عواملو سره مساوي دی ، نو ویلای شو چې د کمپنیو په واسطه ټول تر لاسه شوی عاید مجموعه د کمپنۍ په واسطه د زیات شوي ارزښت سره برابر ده کوم چې په Y سره ښودل کیږي.

د کمپنیو په واسطه تر لاسه شوی عاید = د کمپنیو په واسطه زیات شوی ارزښت = کورنی ناخالص تولید

GDP او ملي عاید:

څرنګه چې مخکې ولوستل شول د خصوصي سکتور په واسطه مجموعي عاید ملي عاید دی دا چې خصوصي سکتور د تولید له عواملو په کار اچولو څخه عاید تر لاسه کوي نو په دې اساس ملی عاید له GDP سره برابر دی، باید په یاد ولرو چې د GDP د اجزاوو په پرمختللي څیړنه

کې چیرته چې استهلاك او بهرنی عاید محاسبه کیږي په هغه صورت کې ملی عاید GDP نه دی .

ناخالص ملي عاید: د یو هیواد یوه اندازه عاید چې بهر ته د مختلفو مقاصدو لپاره انتقالیږي چې د بهرنیو کارگرانو مزدونه ، سود، ګټه د بهرنیو کارگرانو او هم پانګوالو په اساس له هیواد څخه بهر ته ځي .

همدارنگه یوه اندازه عاید له بهر څخه د همدې هیواد د اوسیدونکو په واسطه د مزد، ګټې ، سود او کرایې له لارې هیواد ته راوړل کیږي .

داچې GDP د هیواد د داخلي عاید سره سروکار لري او له بهر څخه د عاید د تر لاسه شویو ارقامو په اړه وضاحت نه لري نو ددې د اندازه کولو لپاره موږ یو اندازه گیری ته ضرورت لرو چې هغه ناخالص ملي عاید Gross National Income دی .

$$\text{GNY} = \text{GDP} - \text{Net income from abroad}$$

دا په داسې حال کې چې GDP د یو هیواد په داخلي تولیداتو په ارزښت تمرکز لري او GNY د هیواد د اوسیدونکو په واسطه په تر لاسه شوي عاید تمرکز کوي .

خالص ملي عاید: په حقیقت کې په یوه موده کې د یو هیواد د پانګونې وسایل د استعمال په وجه خپل ارزښت کموي یا په بله اصطلاح استهلاك کیږي نو که چیرته مو له GNY څخه د یو هیواد د پانګه اچونې د وسایلو د کلنۍ استهلاك اندازه تفریق کړو په نتیجه کې به خالص ملي عاید تر لاسه شي .

$$\text{NNY} = \text{GNY} - \text{Depreciation}$$

پای

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library